

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No7

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 847 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyulda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Luis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Suv tarkibining wireless waterlight qurilmasi ishlashiga ta'siri va iqtisodiy samaradorligini matematik model asosida tahlil qilish	14
Kungiratbay Sharipov, Ma'ruf Nurmanov	
O'zbekistonda aholi ish bilan bandligini oshirishda davlatning roli	20
Juraqulov Baxrimurod Ilxomovich	
BIM texnologiyasi: zamonaviy qurilish sohasida samaradorlik va shaffoflik omili	26
Usmonov F.B., Rajabova A.Sh.	
Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyati samaradorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish	31
Yuldashov Isomiddin Sidiqov	
Korxona iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda diversifikatsiya strategiyasining roli	35
Alimatova Shoxsanam Abdumalik qizi	
Модели совместного развития человеческого капитала и искусственного интеллекта в цифровую эпоху	40
Явкачев Шохзод Зайниддин углы	
Navigating sustainable development: management challenges and solutions in the oil and gas sector	49
Kudratkhodjaeva Ziyoda Kamol kizi	
Banklarda moliyaviy barqarorlikning nazariy asoslari	56
Djalilov G'ayrat Qaxramanovich	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirishda turizm industriyasidan foydalanishda xorijiy mamlakatlar tajribalari	66
Abdulxakimov Zuxrali Tursunaliyevich	
O'zbekistonda barqaror davlat qarzi siyosatini shakllantirishning ustuvor yo'nalishlari	71
Sayfutdinov Xasanboy Dilshodovich	
Международный опыт сельскохозяйственного налогообложения и возможности его применения в узбекистане	76
Salimov Sherzod Baxtiyorovich	
Economic analysis and development strategy of the composites market in the regions of Uzbekistan	81
S.S.Sidiqov, A.A.G'ulomov, B.R.Tillayeva	
Oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy mustaqillikning kutilayotgan istiqbollari va hozirgi natijalari	88
Muxamedov Ravshan Zafarovich	
Elektron tijoratni soliqqa tortish mexanizmini takomillashtirish yo'llari	93
Homidov Baxtiyor Rahimberdievich	
Investitsion jozibadorlik konsepsiyasi va uning strategik ahamiyati	99
Otaboyev Axmed Maxsudbek o'g'li	
Beomeditsina signallarini xaar veyvletlari va bo'lak veyvletlari yordamida raqamli ishlash	105
Uraqov Shokir Ulashovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning ahamiyati, tartibi va takomillashtirish yo'llari	112
Istamova Sojida Kaxarovna	
The role of all kinds of transports (road, rail, air, and water) in the modern enhancement of tourism logistics in Uzbekistan	117
Egamberdiyeva Yulduz, Turdiyeva Maftuna	
Sanoat korxonalarida kapitalarini samaradorligini oshirishning baholashning zamonaviy usullarining xususiyatlarida nazariy va amaliy farovonlik sari	126
Muradov Botir Xayat	
Инструменты планирования урбанизации: методика анализа планового распределения средств в программе «обод махалля» на основе балльной оценки	136
Салимова Юлдуз Исаковна	
Socio-economic aspects and contemporary theories of higher education finance	141
Karlibaeva Gulshat	

Transformatsiya jarayonida innovatsion bank xizmatlarini rivojlantirish yo'llari.....	147
Absamatov Anvar Ergashovich	
Перспективы цифрового развития сектора материального производства.....	153
С. И. Протасеня, Г. Ж. Аллаева	
«Sustainable logistics practices. Minimizing carbon emissions in global supply chains»	161
Suleymonova Ezoza, Alimova Bonu	
Analyzing the need for Tourism logistics development in Uzbekistan	169
Nigmatova Malika	
Management strategies for sustainable tourism development in emerging destinations (a case study of Samarkand, Issyk-kul, and Khiva).....	177
Sabina Uroкова	
Qashqadaryo viloyatida turizm sohasini strategik rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari va ularning qo'llanilishi.....	184
Daminova Barno Esanovna	
Опыт турции в управлении миграционными кризисами	189
Бегматов Хусанбек	
Bulutli texnologiyalar orqali korxona buxgalteriya tizimini raqamlashtirish va samaradorlikka erishish.....	193
Soibov Nozimbek Faxriddin o'g'li	
Barqaror rivojlanish doirasida jismoniy shaxslarni kreditlash tizimini isloh qilishning institutsonal asoslari.....	197
Xalekeyeva Zoya Pirniyazovna, Akmal Abdurahmonov Nurmamatovich	
Moliyaviy outsorsing xizmatlari bozori rivojlanishini takomillashtirishning swot tahliliga asoslangan innovatsion mexanizmlari	202
San'atbek Komilovich Salayev, Umidbek Komiljanovich Babajanov	
Transformatsiya jarayonlari sharoitida iqtisodiyot tizimi faoliyati va prognozlashning nazariy asoslari	214
Alimov Fazliddin Xalimovich	
Пути совершенствования подхода к финансированию проектов, реализуемых на принципах промышленной кооперации.....	220
Котов В.А., Шадиева Д.Х.	
Yuksalish salohiyatini yuksaltirishda boshqaruv xodimlari qobiliyatidan foydalanish masalalar	225
Ayubxon Qutbiddinov Bosit o'g'li	
Bank xizmatlari ommabopligini oshirish yo'llari.....	228
Kasimova Muxlisa Anvar qizi	
Chemical industry in uzbekistan: challenges and development	235
Kudaynazarova Dilnaz Koshkarbaevna	
Samarqand viloyatida tabiiy turistik resurslardan samarali foydalanish usullarini takomillashtirish orqali bandligini oshirish imkoniyatlari.....	240
Rabbimov Muhriddin Musoqul o'g'li	
Globallashuv sharoitida ekologik xavflarni kamaytirishda yashil iqtisodiyotning ahamiyati.....	246
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna	
Qibray tumanining 2021-2023-yillarda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish holati.....	249
Siddikov Alisher Ismoilovich	
Davlat xaridlari tizimida sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish: xalqaro tajribalar tahlili	253
Majidov Nizom Baxramovich	
Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi.....	259
Ermatov Nosir Tohirovich	
Aholi farovonligi darajasiga ta'sir etuvchi ko'rsatkichlarni ekonometrik baholash	265
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Allamurodova Zuxra Alibekovna	
Сектор услуг как стратегический фактор структурной трансформации экономики Узбекистана.....	272
Кадыров Абдурашид Маджидович, Ахмедиева Алия Тохтаровна	
O'zbekistonda valyuta kursini shakllanish holati prognozlari.....	280
Samandarov Zuxriddin Raup o'g'li	

Проблемы бухгалтерского учета в условиях цифровизации экономики	288
Абдуллаев Абдурауф	
Raqamli texnologiyalar sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish strategiyalari	299
Kuldoshev Lazizjon Sharifovich	
Davlat boshqaruvi organlarining strategik rejalarini ishlab chiqish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasi	303
Dilshod Pulatov, Xamidaxon Akbarova, Dildora Mirzaeva	
Tijorat banklarining moliyaviy xavfsizligi ta'minlash	310
Mamatov Sardor Axmatjonovich, Mavlanov Nuriddin Boyqobilovich, Sattarov Nodirjon Absalomovich	
Ziyorat turizmini rivojlantirishda halol standartlarini qo'llashning nazariy, uslubiy va konseptual asoslari	315
Azizova Saodat Xabibulloyevna	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirish bo'yicha yevropa tajribasi	320
Karlibaeva Gulshat	
Iqtisodiy konsentratsiyalarning sog'lom raqobat muhitiga ta'siri	325
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Logistika axborot tizimlarini texnologik jarayonlarga joriy etish	330
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
Принципы перехода к «Зелёной экономике» в Республике Узбекистан	336
Хамракулова Сусанна Тотуховна	
Kichik biznesni rivojlantirish iqtisodiy ko'rsatkichlarini prognozlash modellarini qo'llash	340
Ibragimova Gulchexra Toxirovna	
Raqamli ta'lim sharoitida liderlikning yangi qirralari	357
Oqmullaev Ravshan Raximjon o'g'li, Xodjieva Durdona Abdurasulovna	
Методология развития экологического менеджмента в промышленном хозяйстве выбросы в атмосферный воздух на горнодобывающих и металлургических предприятиях	361
Muradov Botir Xayat	
Strategik budjetlashtirish tizimining natijaga yo'naltirilgan budjetlashtirish tizimi bilan bog'liqligi, xalqaro tajriba va O'zbekiston uchun tavsiyalar	370
Xushmurotov Zoyir Bektemirovich	
Cultural branding and the entry of traditional products into the international market	374
Zebiniso Ganiyeva	
Farovonlikni baholash bo'yicha ilg'or xorijiy nazariy yondashuvlar	379
Norqobilov Nusratilla Norsaitovich	
O'zbekistonda hududlarini turizm salohiyatini innovatsion yondashuv asosida baholash	384
Umirova Dilnoza Safarovna	
Tourism education for sustainability: curriculum development in universities of Uzbekistan	393
Temirova Durdona, Yorqulov Muhammadmurod	
The contribution of small enterprises and private entrepreneurs to job creation in the labor market	399
Juraboev Haliljon	
Iqtisodiy o'sish sharoitida transport infratuzilmasi holati va uni rivojlantirish yo'llari	404
Haydarov Jahongir Aktamovich	
Oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni strategik boshqarishning nazariy asoslari va xorijiy tajribalar	410
Quvondiqov Farrux Ibragimovich	
Tijorat banklarida iqtisodiy samaradorlikni axborot texnologiyalar orqali rivojlantirish istiqbollari	418
Dadenova Gulxan Kenesbaevna	
Механизмы совершенствования процедур выявления и анализа недостоверной финансовой отчетности в условиях учетной практики Узбекистана	422
Намозов Жасурбек Кувадович	
Влияние цифровых инструментов управления финансами на эффективность использования финансовых ресурсов	428
Хазираткулов Собиржон	

На пути к промышленному росту: опыт развивающихся стран	435
Матлюбов Хуршид Жамшидович	
Yoshlarning moliyaviy mustaqilligiga erishishida aksiyalar bozorining oʻrni va imkoniyatlari	443
Oʻraqov Bekzodbek Abdurayxon oʻgʻli	
Развитие транспортной инфраструктуры и влияние на качество предоставляемых транспортных услуг	448
Кайыбеков Парахат Конысбаевич	
Surxondaryo viloyatida 2015-2024 yillar mobaynida oziq-ovqat chakana savdo aylanmasining statistik tahlili	454
Toshpulatov Bobur Rasul oʻgʻli	
Qishloq xoʻjaligi sohasi investitsiya loyihalarini xalqaro moliya institutlari orqali moliyalashtirish	458
Tolibov Shoxrux Muminovich	
Qishloq xoʻjaligi korxonalarida buxgalteriya hisobining xususiyatlari va muammolari	463
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy oʻgʻli	
Institutional innovation and regional governance for balanced interregional cooperation development: the case of Namangan, Uzbekistan	468
Sattarov R.A.	
Organizational and economic mechanisms and conceptual directions of tourism development in the region	476
Daminova Barno Esanovna	
Moddiy zaxiralarni boshqarish va uning bir tsikli modeli	480
Dedajanov Baxtiyor Nabijanovich	
Oliy taʼlim xizmatlari sifatini oshirishda inson kapitalini rivojlantirish va uni samarali boshqarish mexanizmlari	485
Salimov Akmal Alimjonovich	
Mintaqani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning ilgʻor xorij tajribalari	490
Shadiyev Alisher Xudoynazarovich	
Raqamli iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida yoqilgʻi-energetika kompleksi korxonalarini barqaror innovatsion rivojlantirish modellari	496
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Oʻzbekistonda uzumchilikning oziq-ovqat xavfsizligiga taʼsiri: muammolar va rivojlanish istiqbollari	502
Tursunov Toʻlqin Joʻraqulovich	
Tadbirkorlik faoliyatining resurs salohiyati va uni baholashning nazariy yondashuvlari	508
Salohiddinov Zuhridin Nuriddinjon oʻgʻli	
Yoshlar bandligini taʼminlashda mehnat migrasiyasining ahamiyati	514
Masharipov Farrux Oʻtkirovich	
Oʻzbekistonda ichki turizmni rivojlantirishning asosiy omillari va istiqbollari	521
Xasanova Mavjuda Maʼmirjonovna	
Korxonaning brend platformasini ishlab chiqishning oʻziga xos xususiyatlari	526
Saʼdulloyev Habibullo Ibodullo oʻgʻli	
Sanoat korxonalarining biznes jarayonlarini raqamli transformatsiya qilishda ERP tizimlarining integratsiyalashuvi va boshqaruv samaradorligiga taʼsiri	530
Islomjon Nurmukhammadov	
Namangan viloyatida ayollar tadbirkorligini rivojlanishini baholash	533
Ismoilova Savinoz Qahramon qizi	
Oliy taʼlim muassalari boshqaruviga taʼsir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili	540
Karimov Muzaffar Abdumalik oʻgʻli	
Soliq yigʻiluvchanligini oshirishda soliq maʼmuriyatchiligini takomillashtirish istiqbollari	546
Tojibayev Farrux Baxtiyorovich	
Hisoblash mashinalari taraqqiyoti tarixi va uning raqamli iqtisodiyotda tutgan oʻrni	552
Rajabov Sirojiddin Mansurovich	
Korxonalar moliyaviy barqarorligiga taʼsir koʻrsatuvchi omillar va ularning xususiyatlari	561
Choriyrov Behruz Ilhom oʻgʻli, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Yashil texnologiyalar yordamida Oʻzbekiston hududlarida energiya tejamkorligi oshirish yoʻllari	567
Norbekov Baxtiyor Suyunovich, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	

Tijorat banklarida kredit majburiyatlarining bajarilishini monitoring qilish va uni takomillashtirish yo'llari.....	572
To'xtayeva Go'zal Ilhom qizi, Norqobilov Nusrat Norsaitovich	
Интеграция проектного менеджмента и обеспечения качества в цепочках поставок: кейс Узгидромета.....	577
Назарова Ирода Ибрагим кизи	
Kichik biznes subyektlarini raqamlashtirish orqali raqobatbardoshligini oshirish.....	583
Ermatov Akmaljon Adxamovich, Raximov Alisher Numanovich	
Концепция и методология экологического аудита в Узбекистане	587
Абидова Дилфуза Игамбердиевна	
Повышающаяся значимость коренного изменения деятельности традиционных СМИ в реалиях освещения процесса построения нового Узбекистана.....	593
Салим Дониёров	
O'zbekiston Respublikasida norasmiy sektor va aholini norasmiy mehnat bilan bandligining tarkibiy tuzulishi	598
Qoraboev Nuriddin Pardaboy o'g'li	
Shahar va qishloqlarda inson resurslari holatining analitikasi (tahlili)ning nazariy masalalari.....	607
Pardayev Mamayunus Qarshibayevich, Feruz Nematullayevich Abilov	
Strategic alliance networks as competitive advantage: evidence from mit-tum partnership model at new Uzbekistan university	613
Mamajonova Mukhlisakhon Muzaffar kizi	
Energetika tarmog'ida moliyaviy hisobotning xalqaro standartlarini (MHXS) joriy etishning nazariy asoslari.....	618
Uralov Temur Boxodir o'g'li	
O'zbekiston bank amaliyotiga ai va simulyatsiya modellarini joriy etish orqali muammoli kreditlarni qaytarish jarayonlarini optimallashtirish.....	618
Xodjayev Husniddin Mukammilovich	
O'zbekistonda hududlarning soliq salohiyatini aniqlash metodologiyasini takomillashtirish	624
Almardonov Muxamadi Ibragimovich, Jamshid Sharafetdinovich	
Xorazm viloyatida iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashdagi muammolar va imkoniyatlar	628
Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o'g'li	
Ekologik joylashtirish vositalarida qo'llaniladigan innovatsiyalar	633
Abidova Dilfuza Igamberdievna	
Ziyorat turizmini rivojlantirishning metodologik va metodik asoslarini takomillashtirish yo'nalishlari	638
Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Gaz sanoatining moliyaviy boshqaruvi va milliy iqtisodiyotdagi barqarorlik omili sifatida roli.....	650
Ergashev Muhubbek Aslam o'g'li	
Davlat budjeti mablag'laridan samarali foydalanishda moliyaviy nazoratning ahamiyati	655
Erkinova Maftuna Zafarovna	
Влияние дивидендной политики, СПО и капитализации на волатильность акций АО «УЗРТСБ»: Эконометрический и поведенческий анализ.....	662
Пуллатов Улугбек Халипович	
Hududiy jihatdan ziyorat turizmi rivojlanishining holati: Qashqadaryo viloyati misolida.....	671
Uzaqov Norboy, Uzaqov Jamshid Norboyevich	
Integration of digital twin and BIM technologies in construction enterprises in Uzbekistan: prospects and challenges	676
Nigmatjonova Nozima Ulmasjonovna	
Yashil bank xizmatlari – tijorat banklari moliyaviy mahsulotlar misolida	682
Abdumutalova Gulrux Shuxratjon qizi	
Tijorat banklari faktoring xizmatlari orqali kichik biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish	688
Jalilov Azizbek Baxodir o'g'li	
Oliy ta'limda xizmat sifatini baholash va marketing integratsiyasi orqali rivojlantirish strategiyalari	694
Maxmudov Faxriddin Umarovich	

Qurilgan mevalarni xalqaro bozorda targ'ib qilish bo'yicha kontent-marketing strategiyasidan foydalanish yo'llari	699
Yunusov Baxodir Marisovich	
Онлайн трансграничные переводы и их влияние на валютное таргетирование со стороны центрального банка Республики Узбекистан.....	704
Садыков Азиз Миршарапович	
Aholi ish bilan bandligining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	709
Azimova Xurshida	
Analysis of factors affecting the economic integration of the countries of Uzbekistan and Afghanistan.....	715
Toran Tajuddin	
Aniq fanlarni o'qitishda metakognitiv yondashuvlar	719
Farmonov Dilshod Po'latovich, Nigmatov Izzat Shovkat o'g'li	
Yevropa hamjamiyatining "Yashil" ziyorat loyihasi va uni ziyorat turizmini rivojlantirishdagi ahamiyati.....	727
O'rinova Durdona Botir qizi	
CEQ (Commitment to Equity) baholash metodologiyasi asosida fiskal taqsimot tahlilining nazariy asoslari.....	734
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
Xalqaro xususiy huquq tamoyillarini belgilash masalalari.....	741
Vaxabov Azizbek Abdurashidovich	
Moliyaviy mustaqil oliy ta'lim muassasalarini boshqarish strategiyalarini takomillashtirish	747
Alimardonov Asrorjon Alimardonovich	
Инновационные подходы к организации туристических услуг как методом противостояния кризису.....	754
Халлакова Барнохон Баходиржонова	
Islom moliyasi institutlarining ijtimoiy moliyaviy barqarorlikka ta'siri.....	760
Amonova Nafisa Baxtiyorovna	
Oliy ta'lim muassasalari investitsion jozibadorligini boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	764
Otaxanov Rasulbek Marks o'g'li	
Инновации в сфере оценки недвижимости	768
Мансурова Сайёра Бахтиёр кизи	
Qashqadaryo viloyatida xorijiy investitsiyalardan foydalanish samaradorligi tahlili.....	777
Bo'riyev Sardor Norovich	
O'zbekistonda soliq auditi tekshiruvini takomillashtirish.....	783
Yusupov Mansur Rasulovich	
Mamlakatimizda qo'shilgan qiymat solig'i ma'murchiligini va soliq organlari faoliyatini yanada takomillashtirish islohotlari.....	788
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
Barriers to women's career advancement	794
Sharifova Mokhinabonu	
Mehnat unumdorligini oshirishda resurs tejamkor va lean-digital yo'nalishlarning istiqbollari.....	798
Abdug'aniyev Ilyosbek Shavkatbek o'g'li	
Toshkent shahrida kichik biznes subyektlarini davlat tomonidan infratuzilmaviy qo'llab-quvvatlashni sotsiologik tadqiqotlar asosida baholash.....	803
Tolipov Alisher Qo'chqarovich	
Globalashuv davrida jahon geografiyasida siyosiy jarayonlar.....	815
Mamatkulova Mayaguzal Yalkapberdiyevna	
Mintaqalarda investitsiya faoliyatini faollashtirish mexanizmi.....	819
Inamov Farxodjon Ikrom o'g'li	
The role of human capital in ensuring employment at the regional level.....	824
Yang Ting	
Oliy ta'lim tizimiga jismoniy yoki ruhiy rivojlanishida nuqsoni bo'lgan abituriyentlarni o'qishga qabul qilish tizimini takomillashtirish	831
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	

Murabbiylik konsepsiyasi va uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati.....	837
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Chet elda bankrotlik ehtimolini baholash modellari.....	842
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

CHET ELDA BANKROTLIK EHTIMOLINI BAHOLASH MODELLARI

Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich

Denov TPI doktranti

b.nasiriddinov@dtpi.uz

ORCID 0009-0003-8033-3197

Annotatsiya: Kompaniyaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tahlil qilishda foydalaniladigan turli modellar o'tgan davr mobaynida kompaniyaning to'lov qobiliyatini, moliyaviy barqarorligini va mustaqilligini yo'qotish xavfini baholaydi. Bankrotlikni bashorat qilish tizimlari tijorat tashkilotining moliyaviy holatini tavsiflovchi eng muhim koeffitsientlarni o'z ichiga oladi, ular asosida bankrotlik ehtimolining kompleks ko'rsatkichi hisoblanadi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi xorijiy usullardan foydalangan holda bankrotlik ehtimolini baholashga yondashuvlarni o'rganish va ularning amaliy ahamiyatini baholashdir.

Kalit so'zlar: bankrotlik, to'lov qobiliyati, moliyaviy barqarorlik, koeffitsientlar, qarzdor.

Abstract: Various models used in the analysis of the financial and economic activities of the company assess the risk of loss of the company's solvency, financial stability and independence over the past period. Bankruptcy prediction systems include the most important coefficients characterizing the financial condition of a commercial organization, on the basis of which a complex indicator of the probability of bankruptcy is calculated.

The main purpose of the study is to study approaches to assessing the probability of bankruptcy using foreign methods and assess their practical significance.

Key words: bankruptcy, solvency, financial stability, ratios, debtor.

Аннотация: Различные модели, используемые при анализе финансово-хозяйственной деятельности компании, позволяют оценить риск потери платежеспособности, финансовой устойчивости и независимости компании за прошедший период. Системы прогнозирования банкротства включают в себя важнейшие коэффициенты, характеризующие финансовое состояние коммерческой организации, на основе которых рассчитывается комплексный показатель вероятности банкротства.

Основной целью исследования является изучение подходов к оценке вероятности банкротства с использованием зарубежных методик и оценка их практической значимости.

Ключевые слова: банкротство, платежеспособность, финансовая устойчивость, коэффициенты, должник.

KRISH

Iqtisodiyotni o'zgartirishning zamonaviy sharoitida, kuzatilayotgan iqtisodiy va siyosiy beqarorlik sharoitida korxonaning bankrot bo'lish ehtimolini ishonchli va aniq baholash juda muhimdir. Buning sababi shundaki, tobora ko'payib borayotgan korxonalar rahbarlari korxonani inqirozdan olib chiqish choralarini inqirozning dastlabki bosqichlarida, uni qaytarib bo'lmaydigan holga keltirmasdan oldin qabul qilish va amalga oshirish kerakligini tushunishadi. Biroq, boshqa tomondan, korxonada noqulay tendentsiyalar paydo bo'lishi haqidagi juda zaif va har doim ham ishonchli bo'lmagan signallarga asoslangan inqirozni boshqarish tizimini ishlab chiqish va qo'llash asossiz ko'rinadi. Shu sababli, korxonaning bankrotlikka yaqinligini ishonchli va aniq baholash korxona

uchun inqirozni boshqarishning samarali tizimini ishlab chiqish va joriy etishdan kam emas. Shunga qaramay, hozirda O'zbekistonda korxonalarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan bankrotlik ehtimolini prognoz qilishning yagona modeli mavjud emas; va bankrotlik ehtimolini baholashning barcha modellari orasida E. Altman va V. Biverning bankrotlik ehtimolini baholashning Amerika modellari eng ko'p qo'llaniladi.

Tadqiqot obyekti sifatida Rossiya va xorijiy bankrotlik ehtimolini baholash metodikalari o'rganilgan.

Tadqiqot predmeti esa bankrotlik ehtimolini baholashdan iborat.

Bankrotlik ehtimolini baholashda xorijiy qonunchilikni tahlil qilish natijalari, shuningdek, printsipl jihatdan, barcha to'lovga layoqatsiz (bankrotlik) tizimlarini qarzdorga (AQSh, Frantsiya) va kreditorga (Angliya, Germaniya) yo'naltirilgan ikkita ekstremal guruhga bo'lish mumkin degan xulosaga kelishga imkon beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy amaliyotda usul va modellarni ishlab chiqish masalalari bilan quyidagi olimlar shug'ullanishgan: Springate, Altman, Beaver, Taffler va Tishow, Les, Konan va Golders, Beerman, Vaybel, Argentina, Skoun, Fulmer, Chessera, J. Depalyan va boshqalar. Ushbu olimlarning sa'y-harakatlari bilan prognozlashda dolzarb bo'lgan iqtisodiy-matematik parametrlarni ta'kidlash uchun muhim ishlar amalga oshirildi va korxonalarning to'lov qobiliyatini umumiy baholashga uz hissalarini qo'shishgan.

Mamlakatimizda korxonaning bankrotlik ehtimolini tahlil qilishning xorijiy usullarini o'rganish bilan quyidagi olimlar: N.Xasanov., J.Kudaybergenov., B.Tashmuradova., Sh.Elmurodov., Sh.Mustafakulov., Yu.Yusupov., B.Xodiev., A.Ibragimov., M.Amonboev., N.Rizaev., B.Berkinov va boshqalar shug'ullanishgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mahalliy iqtisodiyotda korxonalarning bankrotligini baholash va prognozlashning xorijiy usullarini qo'llash imkoniyatlarini o'rganishdan iboratdir.

Bankrotlik xavfini tahlil qilish

Hozirgi O'zbekiston huquqiy tizimi, shubhasiz, turli xil zamonaviy huquqiy tizimlardan ma'lum bir mustaqillik bilan ajralib turadi, hatto ushbu huquqiy tizimlarning alohida elementlarini doimiy ravishda qarzga olish tufayli va fuqarolik huquqi sohasida - ayniqsa Anglo-Sakson huquqiy tizimining elementlari, shu bilan birga ichki huquq tizimi kontinental yoki romano-german huquqiy oilasi bilan genetik bog'liqdir. Kompaniyaning moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tahlil qilishda foydalaniladigan turli xil modellar o'tgan davr mobaynida kompaniyaning to'lov qobiliyatini, moliyaviy barqarorligini va mustaqilligini yo'qotish xavfini baholaydi.

Moliyaviy barqarorlikni baholash tahlil maqsadiga, mavjud ma'lumotlarga, dasturiy va texnik ta'minotga qarab turlicha batafsillik darajasida amalga oshirilishi mumkin. Eng maqbul usul bu ekspress-tahlil va chuqurlashtirilgan moliyaviy holatni baholash jarayonlarini ajratishdan iborat [1].

Bankrotlikni prognozlash tizimlariga tijorat tashkilotining moliyaviy holatini tavsiflovchi eng muhim koeffitsientlar kiradi, ular asosida bankrotlik ehtimolini ko'rsatuvchi kompleks ko'rsatkich hisoblanadi.

Amaldagi normativ hujjatlar, shuningdek, xorijiy va mahalliy iqtisodiy adabiyotlar bankrotlikning mumkin bo'lgan belgilarini aniqlashning turli usullari va yondashuvlarini o'z ichiga oladi.

Xorijiy iqtisodiy adabiyotlarda tashkilotlarning bankrotlik ehtimolini tashxis qilishning ko'plab metodikalari va matematik modellari taklif etilgan. Biroq, ko'plab mahalliy mualliflarining ta'kidlashicha, bankrotlikni prognozlash bo'yicha xorijiy modellarni mahalliy sharoitda qo'llashga qilingan ko'plab urinishlar etarlicha aniq natijalar bermadi. Mamlakatimizda bankrotlik institutining yoshligi sababli korxonalarning bankrotlik statistikasi yo'qligi tufayli bizning iqtisodimizning realigiga asoslangan va bankrotlikning ishonchli prognozlashiga qaratilgan o'zimizning ishlanmalarini ishlab chiqish qiyin [1].

Xorijiy iqtisodiy adabiyotlarida tashkilotlarning bankrotlik ehtimolini tashxis qilishning bir-biridan farq qiluvchi bir qancha metodikalari va matematik modellari taklif etilgan.

Bankrotlikni oldindan aytishning ikkita asosiy yondashuvi mavjud. Birinchisi – miqdoriy – moliyaviy ma'lumotlarga asoslanadi va quyidagi taniqli koeffitsientlarni o'z ichiga oladi: Altmanning Z-koeffitsienti (AQSh), Taffler koeffitsienti (Buyuk Britaniya), Biver koeffitsienti, R-hisob modeli (Rossiya) va boshqalar. Shuningdek, korxona qiymati, to'lov qobiliyatini tiklash koeffitsienti kabi bankrotlik ehtimoli ko'rsatkichlarini baholashda qo'llaniladi.

Ikkinchisi – sifatli yondashuv – bankrot bo'lgan kompaniyalar to'g'risidagi ma'lumotlardan kelib chiqadi va ularni tadqiq qilinayotgan kompaniyaning mos ma'lumotlari bilan solishtiradi (Argentinaning A-hisobi, Skoun usuli). Korxonaning moliyaviy barqarorligini umumiy baholash uchun qo'llaniladigan integral balli baholash usuli miqdoriy hamda sifatli yondashuv xususiyatlarini o'zida mujassam etgan [2].

1-jadval. O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan tasdiqlangan moliyaviy ko'rsatkichlar

Koeffitsiyent guruhlari	Koeffitsiyent nomi	Hisoblash tartibi
To'lovga loyqatilikni ifodalovchi koeffitsientlari	Absolyut likvidlik koeffitsienti	Eng yuqori likvidlikdagi aylanma aktivlar / Joriy majburiyatlar
	Joriy likvidlik koeffitsienti	Likvid aktivlar / Qisqa muddatli majburiyatlar
	Qarzdorning o'z aktivlari bilan ta'minlanganligi ko'rsatkichi	Likvid va moslashtirilgan aylanma bo'lmagan aktivlar yig'indisi / Majburiyatlar
	Joriy majburiyatlar bo'yicha to'lov qobiliyati darajasi	Joriy majburiyatlar / O'rta oylik daromad
Moliyaviy barqarorlikni ifodalovchi koeffitsientlar	Moliyaviy mustaqillik koeffitsienti	O'z mablag'lari manbasi/jami aktivlar
	O'z aylanma mablag'lari bilan ta'minlanganlik koeffitsienti	(O'z mablag'lari - Moslashtirilgan aylanma bo'lmagan aktivlar) / Aylanma mablag'lar
	Majburiyatlarda muddati o'tgan kreditorlik qarzlarning ulushi	Muddati o'tgan kreditorlik qarzlari/Jami majburiyatlar
	Debitorlik qarzlarning jami aktivlarga nisbati	(Uzoq muddatli debitor qarzlari + Qisqa muddatli debitor qarzlari + Qaytariladigan potensial aylanma aktivlar) / Jami aktivlar
Qarzdorning tadbirkorlik faoliyatini tavsiflovchi koeffitsientlar	Aktivlar rentabelligi	Sof foyda (zarar) / Jami aktivlar
	Sof foyda meyori	Sof foyda / daromad (sof)

Shubhasiz, korxonaning moliyaviy-iqtisodiy faoliyatini tavsiflovchi ko'rsatkichlarning qiymatini baholay olish va ularning kelajakdagi qiymatlarini prognozlash qobiliyati muhim ahamiyatga ega. Prognozlash uchun allaqachon ma'lum va o'rganilgan usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir, ular orasida statistik usullar yetakchi o'rinni egallaydi.

Hozirgi kunda oldindan boshqaruvda ixtisoslashtirilgan dasturlar juda dolzarb hisoblanadi. Ular boshqaruv qarorlarini optimallashtirish maqsadida dinamik tizimlarni prognozlash, tahlil qilish va modellashtirishning ilg'or usullari va vositalarini keng qo'llaydi [1].

O'zbekiston sharoitida ushbu usullarni qo'llash maqsadga muvofiqligini solishtirishda, bankrotlikni prognozlash metodlari bilan bog'liq quyidagi muammolarni aniqlash kerak:

- Koeffitsientlarning og'irlik qiymatlarini hisoblash bazasi haqida ma'lumotning yetishmasligi;
- Model natijalarini hisoblashda olinadigan baholash mezonlarini hisoblash asoslarining yo'qligi;
- Bankrotliklar statistikasining yetishmasligi;
- Ma'lumotlarning ishonchiligi muammosi va ularni olish qiyinchiliklari [3].

2-jadval. Bankrotlikni bashorat qilishning mashxur modellarining afzalliklari va kamchiliklari.

Bankrotlikni bashoratlash modeli	Model ustunligi	Model kamchiligi
E.Altmanni ikki faktorli modeli	Hisoblashning soddaligi, balans asosida tashqi tahlilda qo'llash imkoniyati	Viloyat korxonalari bo'yicha olingan prognozlarning nomutanosibli 100 foizni tashkil etadi. Resurslardan foydalanish samaradorligini, biznes va bozor faolligini va boshqalarni tavsiflovchi ko'rsatkichlarning ta'siri hisobga olinmaydi. Xo'jalik yurituvchi sub'ektlar faoliyatining tarmoq va mintaqaviy xususiyatlari hisobga olinmaydi.
E.Altmanni besh faktorli modeli	Modeldagi o'zgaruvchilar korxona faoliyatining turli tomonlarini aks ettiradi, moliyaviy barqarorlikdagi o'zgarishlarni dinamik prognozlash mumkin.	Model faqat aksiyalari qimmatli qog'ozlar bozorida sotiladigan aksiyadorlik jamiyatlariga nisbatan qo'llaniladi. Agar aksiyaning bozor qiymati dividend miqdorining o'rta foiz stavkasiga nisbati sifatida aniqlansa ham, taxmin katta xatolikka yo'l qo'yadi.

Irkutsk davlat iqtisodiy akademiyasining modeli	Rivojlanish mexanizmi va hisob-kitoblarning barcha asosiy bosqichlari batafsil tavsiflangan bo'lib, bu metodologiyani amaliy qo'llashni osonlashtiradi.	R-счет qiymati boshqa usullar va modellar yordamida olingan natijalar bilan deyarli bog'liq emas. Olingan prognozlar korxonalarining haqiqiy moliyaviy ahvoriga mos kelmaydi. Bundan tashqari, integral ko'rsatkich uchun tarmoqlar bo'yicha farqlash (differentsatsiya) mavjud emas.
Tafler modeli	Hisoblashning soddaligi, tashqi diagnostika tahlilida qo'llash imkoniyati	So'rovda qatnashgan qarzdorlarning aksariyati (87,5%) moliyaviy barqaror deb topildi. Olingan prognozlar etarli emas, chunki kritik (salbiy) Z ball darajasiga erishish deyarli mumkin emas.
U.Biver modeli	Model faqat 5 ta koeffitsientni o'z ichiga oladi, hisob-kitoblarni amalga oshirish oson. Korxonaning haqiqiy moliyaviy holatini to'liq baholash imkonini beruvchi asosiy ko'rsatkichlar qo'llaniladi	Turli koeffitsiyentlar qiymatlarining farq qilishi natijasida xulosalarning subyektivligi
V.V.Kavalyova modeli	Bu usullardan tashqi tahlil uchun foydalanish mumkin. O'zgaruvchilar standartlari aniqlanadi, ular tarmoqlar bo'yicha farqlanadi	Koeffitsiyentlar uchun belgilangan chegara qiymatlari haddan tashqari yuqori. Ikkala modelning ham umumiy kamchiligi shundaki, ular korxonaning moliyaviy barqarorligini baholashda keskin «o'tishlar»ga olib keladi. Ya'ni, agar tashkilot 100 balldan 99 ball olgan bo'lsa ham, uning moliyaviy ahvoli barqarorsiz deb topilishi mumkin.
Zayseva modeli	Model o'zgaruvchilar sifatida 6 ta moliyaviy ko'rsatkichdan foydalanadi, ular uchun standart qiymatlar aniqlanadi.	Metodika yetarlicha yaxshi tasvirlanmagan, koeffitsientlarni hisoblash texnikasi keltirilmagan. 21,9% moliyaviy jihatdan nochor tashkilotlar uchun prognozlarning mosligi past, ya'ni ular uchun bankrotlik ehtimoli past deb baholangan. Oldingi davrlardagi yuklama koeffitsientlari haqidagi ma'lumotlarni jalb qilish zaruriyati mavjud, bu esa tashqi tahlil o'tkazishda modeldan foydalanish imkoniyatlarini cheklaydi.
Fulmer modeli	Model o'zgaruvchi sifatida 9 ta moliyaviy koeffitsientdan foydalanadi. Moliyaviy holatni dinamik prognoz qilish mumkin.	Model noto'g'ri prognoz bermoqda. Tahlil qilingan qarzdor korxonalar orasida 56,2% moliyaviy barqaror deb topilgan, atigi 18,75% holatdagina «amaldagi bankrot» deb baho berilgan. H-hisobi bo'yicha tanlangan tanqidiy qiymat past belgilangan, hisob-kitoblarni amalga oshirishda ma'lum texnik qiyinchiliklar mavjud.
Springeyt modeli	Model prognoz ishonchililigining etarli darajasini ko'rsatadi	Z-balining sanoat yoki mintaqaviy tabaqalanishi yo'q. O'zgaruvchilar o'rtasida juda yuqori korrelyatsiya mavjud

Korxonaning moliyaviy holatini faqat buxgalteriya hisobi va hisobotlari ma'lumotlariga asoslanib baholash noto'g'ri natijalar berishi mumkin, chunki bu ma'lumotlar operativ emas. Korxonaning hozirgi moliyaviy ko'rsatkichlarini aniqroq aks ettirish uchun asosan boshqaruv hisobi yoki korxona ichki hujjatlar aylanisidan foydalaniladi. Biroq bu holda maxfiylik cheklovlari paydo bo'ladi - tahlil uchun ishlatiladigan ma'lumotlar va natijalar korporativ sirga aylanadi va tashqi foydalanuvchilar uchun bevosita mavjud bo'lmaydi [1].

Bu shuni ko'rsatadiki, boshqaruv hisobi ma'lumotlari asosida tahlil qilishning afzalligi, birinchi navbatda, obektivdir, chunki u tadqiqot ob'ektlarini qamrab olish bo'yicha ehtiyojlar va ustuvorliklarga bog'liq.

Tashkilotlarning bankrotlik ehtimolini baholashning ko'plab usullari mavjudligi bu mavzuga qiziqishning kuchliligi, talab va ahamiyatini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, bankrotlik ehtimolini aniqlash usullarini qiyosiy baholash har bir usulning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash asosida amalga oshirildi. Bayon qilingan talablar tizimining majmui bankrotlik ehtimolini aniqlash usullarini takomillashtirish yo'nalishlarini belgilash uchun asos yaratish imkonini beradi [5].

Hozir mavjud bo'lgan korxona bankrotligini bashorat qilish usullarining hammasi tadqiqotchilarning ishonchiga sazovor emas. Ularning hammasi to'g'ri tuzilmagan, hammasi bizning sharoitimizda qo'llanilishi mumkin emas, hammasi mos natijalar bermaydi.

Xuddi shu korxona bir vaqtning o'zida umidsiz bankrot, barqaror rivojlanayotgan xo'jalik yurituvchi subyekt va inqiroz oldi holatidagi korxona deb topilishi mumkin - hammasi tanlangan bankrotlikni bashorat qilish usuliga bog'liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ko'pgina bankrotlik ehtimolini baxolash bilan shug'ullanuvchi mualliflari kabi, biz ham xorijiy bankrotlikni prognozlash modellarini mahalliy sharoitda qo'llashga qilingan ko'plab urinishlar iqtisodiyotdagi vaziyat farqlari tufayli etarli darajada aniq natijalar bermaganligini ta'kidlashimiz mumkin. "Xorijiy" modellarini O'zbekiston sharoitiga moslashtirishning turli usullari taklif qilingan bo'lsa-da, mutaxassislar bu moslashtirishning to'g'riligiga ham shubha bilan qarashadi.

Ko'pgina metodlarni korxona ma'lumotlarining cheklanganligi sharoitida qo'llash qiyin. Odatda faqat buxgalteriya hisobotlari ma'lumotlaridan foydalanishga to'g'ri keladi. Bu holat metodlarning doirasini sezilarli darajada cheklab qo'yadi va faqat miqdoriy koeffitsiyentli metodlarni qo'llash imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Астафурова И.С. Оптимизация процесса формирования и анализа показателей финансового состояния хозяйствующего субъекта – основа качественного менеджмента // Экономика и предпринимательство. – 2014. – № 10. – С. 612-616.
2. Кукунина И.Г., Астраханцева И.А. Учет и анализ банкротств. – М.: «Финансы и статистика», 2008. – С. 18.
3. Савицкая Г.В. Экономический анализ. – Издательство «Инфра-М»; 2011. – С. 46-57.
4. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 2011. – С. 31-34.
5. Чельшев А.Н. Разработка инструментальных методов прогнозирования банкротства предприятий: дисс. ... канд. экон. наук. – М., 2006. – С. 85-88.
6. Roman, M., Financial and banking Statistics, digital course, ASE, Bucharest.
7. International Accounting Standards, (2001), Economic Publishing House, Bucharest, p. 124.
8. Anghel, I., (2002), Bankruptcy Radiography and Predilection, Economic Publishing House, Bucharest, p. 87.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
